

Dünya Ağrısı ve Uyuyan Adam Romanlarında Weltschmerz Durumu¹

Weltschmerz In Ayfer Tunç's Dünya Ağrısı And Georges Perec's Uyuyan Adam

ÖZET

Bu çalışmada, özellikle Alman edebiyatında sıklıkla kullanılan bir kavram olan Weltschmerz mefhumu üzerinden, edebiyatımızdan Ayfer Tunç'un *Dünya Ağrısı* ve Fransız edebiyatından Georges Perec'in *Uyuyan Adam* adlı eserleri ele alınmıştır. Çalışmada, Alman filozof Arthur Schopenhauer'in görüşlerinden yararlanıldığı için felsefeye dayalı inceleme yöntemi tercih edilmiştir.

Antik dönemden itibaren insanlığın karşı karşıya geldiği kötümser düşünce, pek çok filozof ve sanatçıyı meşgul etmiştir. Çalışmada Herakleitos'tan Schopenhauer'e kadarki tarihsel süreçte, kötümserlik düşüncesinin gelişimi ana hatlarıyla ele alınmış ve özellikle 18. ve 19.'yy.da bu düşüncenin kavramsal dışavurumu olan Weltschmerz'e değinilmiştir. Dilimize 'dünya ağrısı' olarak aktarılması mümkün olan bu kavram çeşitli tanım ve yönleriyle ele alınarak, seçilen edebi metinlerin çözümlenmesinde kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan edebi metinlerden ilki Fransız yazar Georges Perec'in *Uyuyan Adam* adlı eseridir. Bu eserde, ismi belirtilmeyen yirmi beş yaşındaki bir karakterin kendi yaşamına ve topluma dönük sorgulamaları öne çıkmaktadır. Bir diğer edebi eserse, Ayfer Tunç'un *Dünya Ağrısı* adlı romanıdır. Bu romanda, doğup büyüdüğü ve uzaklaşmak istediği halde kaçamadığı kentte mahsur kalan Mürşit'in hikâyesi anlatılmıştır.

Çalışmada, her iki esere yansıyan yaşamdan duyulan mutsuzluk, Weltschmerz kavramı ve bu kavramın nitelikleriyle ele alınmış, karakterlerin dünya ağrısı çekmelerinin nedenleri biyografik, felsefi ve toplumsal etmenler ışığında açıklanmaya gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Weltschmerz, Ayfer Tunç, Georges Perec, Schopenhauer, Apati.

ABSTRACT

In this study, Ayfer Tunç's *Dünya Ağrısı* from our literature and Georges Perec's *Uyuyan Adam* from French literature are discussed, especially through the concept of Weltschmerz, a concept that is frequently used in German literature. In the study, since the views of the German philosopher Arthur Schopenhauer were used, the philosophical analysis method was preferred.

The pessimistic thought that humanity has faced since ancient times has occupied many philosophers and artists. In the study, the development of the idea of pessimism in the historical process from Heraclitus to Schopenhauer is discussed with the main lines and especially in the 18th and 19th centuries, Weltschmerz, the conceptual expression of this thought, is mentioned. This concept, which can be transferred to our language as 'world pain', has been used in the analysis of selected literary texts by considering various definitions and aspects.

The first of the literary texts used in the study is the *Sleeping Man* by the French writer Georges Perec. In this work, the questions of an unnamed twenty-five-year-old character about his own life and society come to the fore. Another literary work is Ayfer Tunç's novel *Dünya Pain*. In this novel, the story of Mürşit, who is stuck in the city where he was born and grew up and could not escape even though he wanted to get away, is told.

In the study, the unhappiness felt from life reflected in both works has been handled with the concept of Weltschmerz and the characteristics of this concept, and the reasons for the characters' suffering from the world have been tried to be explained in the light of biographical, philosophical and social factors.

Keywords: Weltschmerz, Ayfer Tunç, Georges Perec, Schopenhauer, Apathia

GİRİŞ VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu çalışmada, edebiyatımızdan Ayfer Tunç'un *Dünya Ağrısı* adlı eseriyle, Fransız yazar Georges Perec'in *Uyuyan Adam* adlı romanı Weltschmerz kavramı üzerinden okunmaya çalışılacaktır. Kötümser düşüncenin 18. ve 19. yüzyıldaki kavramsal karşılığı olarak da düşünülebilecek Weltschmerz kavramı üzerinden edebi metinler ele alınacak ve romanlardaki ana karakterlerin içine düştükleri psikolojik durumun nedenleri, felsefi temelleri üzerinde durulacaktır. Çalışmada felsefeye dayalı inceleme yönteminden yararlanılacaktır.

¹ Bu makale, 26-27 Mayıs 2023 tarihlerinde Dokuz Eylül Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat bölümü tarafından düzenlenen "5. İzmir Karşılaştırmalı Edebiyat Günleri: Edebiyat ve Hastalık" adlı etkinlikte gerçekleştirilen sözlü sunumun genişletilmiş ve düzenlenmiş halidir.

² Doç.Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, Eskişehir, Türkiye

Veysel Lidar²

How to Cite This Article

Lidar, V. (2023). "Dünya Ağrısı ve Uyuyan Adam Romanlarında Weltschmerz Durumu", *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, (Issn:2630-631X) 9(74): 4178-4188. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.70688>

Arrival: 16 June 2023

Published: 31 August 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Weltschmerz, karakteristik olarak izole edilmişlik ve yalnızlık hissiyle karakterize olmuştur. Weltschmerz, gerçeğin ideali yansıtmadığı düşüncesinden doğmaktadır. Pek çok Weltschmerzler –dünya ağrısı çekenler anlamına gelmektedir-, izolasyondan kurtulmaya çalışır, içinde buldukları dünyanın sürekli bir tekrarla kendisini gerçekleştirdiğini, dünyaya dâhil olmada en önemli rehberin fikirleri olduğunu fakat yine fikirlerinin/düşüncelerinin sınırladığı/oluşturduğu dünyaya mahkûm edildiklerini düşünürler (Cowen, 1967: 348-350). Weltschmerz kavramı olarak ‘dünya ağrısı’ anlamına gelmektedir ve kötülük ve çilenin birdenbire ortaya çıkmasıyla/fark edilmesiyle doğan ve yaşamdan bıkkınlık ve mutsuzluk olarak açıklanması mümkün olan bir kavramdır (Beiser, 2016:1). Weltschmerz kavramı, yaklaşık 1814’ten 1840’a kadarki geç dönem Aydınlanma düşüncesinin karakteristik unsurlarından biri olarak ortaya çıkmıştır. Weltschmerz, Almanca yazar Georg Büchner, Christian Dietrich Grabbe ve Nikolaus Lenau gibi yazarlarla birlikte, Alfred de Musset, Giacomo Leopardi, Michail Lermontov ve Alexander Puşkin gibi Avrupalı entelektüeller tarafından da kullanılan bir kavramdır. Lord Byron kavramın İngiliz dili ve düşüncesinde eşdeğeri olmadığı için ‘disgust of life’ ve ‘spleen’ (yaşamdan iğrenme ve bunalım) olarak aktarmıştır (Sickendiek, 2018:254).

Dilimizde ağrı anlamına gelen “schmerz” kelimesinin İngilizcedeki karşılığı ‘pain’dir. Sakatlık, hastalık, kaygı, korku, keder sonucunda ortaya çıkan fiziksel ve zihinsel bir unsur olan ‘pain’ kelimesinin etimolojik kökeni ise Yunancadaki ‘poine’ kavramına dayanır ve anlamı ‘cezalandırma’ demektir. Ağrı duymak, bu nedenle yaşıyor olmaktan dolayı cezalandırılmak anlamına gelir. Bu düşünceye göre insanlar acıyla birlikte yaşamın kıvılcımının iç içe olduğu, ölümle yaşamın, yükselişle düşüşlerin, mutlulukla hüznün, kahkahalarla gözyaşlarının bir aradalığında yaşamaktadır (Rudnick, 2000:155). Rose’a göre, Weltschmerz, bireyin idealleriyle çevresel gerçekliği arasındaki keskin kontrastın doğurduğu ruhsal durumdur ve bu durum, bireyin her iki gerçeklikle de uzlaşımını imkânsız hale getirir (Rose, 1924:5). Ayrıca Romantikler, Weltschmerz’i tasvir etmek için ‘Ich-schmerz’ kavramını da kullanmıştır (Furst, 1969: 97-98). Weltschmerz, genel tanımıyla bireyin kendisine yabancı bir çevrede hissetmesi durumu olarak düşünülebilir (Miller, 1979:3).

Weltschmerz kavramını tanımlama gayretine giren Braun’a göre Weltschmerz, ahlaki ve fiziksel kötülük ve varoluşun sefaleti karşısında, hissedilen normalin üstündeki hassasiyetin poetik dışavurumudur. Weltschmerz genellikle bir isteksizlik, bir tür acı verici duygusal duruma yatkınlık olarak karakterize edilmiştir. Yine Braun’a göre Weltschmerz bir çatışmanın ve değişim sürecinin sembolüdür. Weltschmerz tüm geleneksel otoriteden, bireyin araştırma, yenilik ve dehadan kurtuluş mücadelesi olarak açıklanmıştır. Ona göre Weltschmerz’den muzdarip olanlar, çağın modern bilimsel gelişmelerine damga vuran disiplinlerden uzak kalanlardır (Braun, 1905:1-6).

Weltschmerz, pek çok farklı tanımlamaya konu olabilecek bir kavramdır. Kavram, nihilizmin kısıtlı bir kopyası/formudur ve genel olarak ideal değerlerin –söz gelimi etik ve ontolojik- fiziksel dünyayla bağdaştırılamaması durumudur. Bu kavram, Sturm und Drang ve Romantiklerden önce neredeyse bilinmemektedir. Sturm und Drang’ın temsilcileri manevi gerçeklerle fiziki gerçeklerin arzulan sentezini yakaladıklarını düşünürlerken, Romantikler böyle bir sentezin mümkün olmadığını savunmuşlardır (Cowen, 1967:349). Alman edebiyatında Sturm und Drang, Das junge Deutschland ve erken dönem Naturalizmi, genel hatlarıyla genç neslin kendilerinden önceki nesle karşı isyanı olarak görülmüştür (Koopmann,1970:1). Genç nesil hedeflerine ulaşmak için her şeyi denemişse de, hedefleri daima başardıklarının ötesinde olmuştur. Weltschmerz kavramının kaynağını bu idealist düşünceyle, dış dünya arasındaki zıtlıkta bulmak mümkündür. Dönemin genç yazarları, amaçlarını gerçekleştirebilmek için statükoyla mücadele etmek zorunda olduğunu anlamıştır (Miller, 1979:2).

Weltschmerz’i açıklamaya çalışan pek çok yaklaşım, kavramın, Aydınlanmayla birlikte dünyanın merkezine insan aklını yerleştirme demek olan ‘experimentum medietatis’le ilintili olduğu görüşündedir. Bağımsız bir düzenin sağladığı güvenlik hissi yok olmuştur çünkü dünya odaklılık, herkesi kapsayan güvenlik duygusunun yerini almada yetersiz kalmıştır. Güven duygusunun kaybı, değer, merkezden kopuşun gerçekleşmesi ‘bozulmamış dünya’ düşüncesine son vermiş ve insanları yıkıma ya da en azından dünyanın geleceğine yönelik eleştirel bir bakışa sevk etmiştir (Rudnick, 2000:164-165).

19. yy’ın başında ‘Weltschmerz’ kavramını ilk kez kullanan kişi yazar Jean Paul’dur. Jean Paul hacimli romanı Titan’da, Roquairol’un kişiliğinde yaşamın mekaniklik olarak anlaşılması ve buna göre yaşanması durumunda başarısızlığa uğranılacağını çünkü kalbe ve duyguya yer bırakılmadığını göstermek istemiştir. Bu eserde Roquairol’un yaşadığı ‘Weltschmerz’ karşılıksız aşktan ötürüdür. Roquairol’un yaşadığı Weltschmerz salt onun kişisel çilesini ve yaşam deneyimini yansıttığı, onunla kısıtlı kaldığı için yüzeysel bir yapıdadır. Pek çok ulus edebiyatı ve yazarda karşımıza çıkan Weltschmerz olgusunun öncü belki de öncü eseri Goethe’ye aittir. Goethe’nin *Die Leiden des jungen Werthers* adlı romanı, henüz Weltschmerz kavramı ortaya çıkmadan önce, 1774 yılında yazılmış olmasına karşın, Weltschmerz’i en iyi gösteren/örneklendiren eser olarak ifade edilmektedir (Rudnick, 2000:158-160).

1860'lardan 19.yy'ın sonuna kadar, pesimist düşüncenin koyu bulutları Almanya'nın üzerine çökmüştür. Kötümser düşünce sadece aristokratik kesim üzerinde değil, orta sınıf arasında, üniversite öğrencileri içinde, fabrika işçilerinde ve hatta lise öğrencilerinde görülmüştür. Kötümserlik bir moda haline gelmiş, şehirlerin temel konusu ve edebiyat toplantılarının teması olmuştur. Bu dönemde insanların melankolisini ifade için pek çok aforizma ve şiirler antolojisi yayımlanmıştır. Almanların bu ruh hali için kullandıkları tabir Weltschmerz'dir. Bu ruh halinin kaynağı 1830'lara, geç romantik döneme ve Jean Paul, Heinrich Heine, N.Lenau, Georg Büchner, C.D. Grabbe ve K.L. Immerman'ın eserlerine kadar götürülebilir. 1860'larla birlikte kavram, ironik ve hatta aşağılayıcı bir şekilde kötülük ve çileden aşırı etkilenme ya da kötülük ve çileye karşı aşırı hassas olmakla ilişkilendirilmiştir. Fakat yine 1860'larda kelime daha geniş kapsamlı ve daha ciddi bir anlamla ele alınmaya başlamıştır. Bu son kavrayışla birlikte kelime sadece bir yazarın kişisel ruh halini değil, zihnin genel durumunu, çağın genel ruhunu ve Zeitgeist'i ifade eder hale gelmiştir (Beiser, 2016: 1).

Weltschmerz durumunun kaynağı konusunda net bir uzlaşma yoktur. Kavramın oluşumunun arkasında doğrudan bir sosyal ya da tarihi neden yok gibidir. Geniş bir çerçeveden ele alındığında, Almanya için 19. yüzyılın ikinci yarısı mutlu olarak nitelendirilebilecek bir dönemdir. Henüz 20. yy.'ın kâbusları yaşanmamış ve 19.yy.'ın ilk yarısındaki bozgunlar geride kalmıştır (1830-1848 Devrimleri). 1870'te Fransızlar Prusyalılar tarafından mağlup edilmiş, 1871'de Versailles'da II. Reich ilan edilmiştir. Ulus birliği rüyası gerçekleşmiştir. Ekonomideki problemlere karşın, yüzyılın ikinci yarısında ekonomik ve sosyal alanda önemli ilerlemeler yaşanmıştır. Orta sınıf ve işçi sınıfının yaşam standartları görece yükselmiş, yeni bilimsel gelişmeler ve teknolojik atılımlar gerçekleşmiştir. Böyle bir sosyolojik zemini olan 19. yy.'ın ikinci yarısında Weltschmerz duygusunun neden öne çıktığı araştırmacılar tarafından ele alınmıştır. Örneğin Fischer ve Meyer, kötümserlik düşüncesinin yükselişini 1848 Devrimi'nin başarısızlığının yarattığı hayal kırıklığına bağlamıştır. Fakat bu açıklama başka düşünürler tarafından pek benimsenmemiştir. Karşıt görüşteki düşünürlere göre, devrimin başarısızlığının yarattığı hayal kırıklığı 1850'lerde zirve yapmışken, kötümser düşünce daha sonraki on yılda popüler olmuştur. Kötümser düşünce 1870'lerde, sosyal, ekonomik ve politik ilerlemelerin gerçekleştiği dönemde ağırlık kazanmıştır (a.g.e. 1-2).

Weltschmerz durumunun ortaya çıkışında potansiyel olarak etkilediği düşünülen unsur ekonomi temellidir. 1873'te iflas ve devamında gelen ve 1874-1895 yılları arasında hissedilen 'büyük depresyon' Weltschmerz'in nedeni olarak ele alınabilir. Bu ekonomik sorunun toplum üzerinde olumsuz bir etki bıraktığı muhakkaktır. Pek çokları için dönemin yaşadığı kültürel çaresizliğin temel kaynağı bu ekonomik durumdur. Buna karşın, Zeitgeist'a göre önemli olan bu ekonomik meseleler, kötümser düşüncenin tek kaynağı olarak görülemez. Söz konusu ekonomik gelişmeler kötümserliğin gelişimini/yayılmını açıklamanın en iyi gerekçelerindedir ama karamsarlığın doğuşuna bakıldığında 1860 ve 1870'lerin öncesine gitmek gereklidir. Her ne kadar politik ve ekonomik olaylarla kötümser düşünce arasında açık bir ilişki bulunamasa da, dönemin 'sosyal sorun'uyla (Sozialfrage) yani ekonomik ve politik endişeleriyle ilintisi olduğu düşünülebilir. 'Sosyal sorun' nüfusun beklenti ve ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağı, işçi ve köylülerin şartlarının nasıl düzeltileceği ve acılarının, sorunlarının nasıl hafifletilebileceğidir. 1830'lardan itibaren, bu sorun Almanya'daki politik tartışmaların odağındadır ve her ne kadar onlarla çözülmese de 1830 ve 1848 Devrimleri'nin nedenleridir. Sosyal sorunlara politik bir çözümün geleceğine inanmayan ve çile ve kötülüğün insan doğasında ve koşulunda kalıcı olduğunu düşünen kişiler kötümser bir ruh haline bürünmüşlerdir (a.g.e.3).

19.yy'ın ikinci yarısında, dönemin düşünürleri kötümserlikle kendi içinde buldukları ruh hali –Weltschmerz olarak tanımlamak mümkündür- arasında bir ayırım yapmışlardır. Onlara göre daha önceki dönemlerde görülen kötümser tavrı, kendi çağlarının 'modern kötümserlik' adını verdikleri durumu birbirinden farklıdır. Modern kötümser tavır onlara göre felsefi ya da sistemlidir. Kötümserlik dünyanın pek çok yerinde mümkün bir duygu durumuyken, onların yaşadığı bir ruh halinden çok daha ötedir. Almanya için 19. yy'ı, karamsarlığın, Weltschmerz'in çağı olarak görmek mümkündür. 19.yy.'ın yarısı boyunca, kötümserlik sorunsalı Alman felsefesini domine etmiştir. 19. yy. Almanya'sında, felsefi açıdan yapılan kötümserlik tartışmalarında dikkate değer bir uzlaşma söz konusudur. Kötümserliğin iddiası, yaşamın yaşanmaya değmeyeceği, hiçliğin varlıktan daha iyi olduğu, varolmanın varolmaktan daha kötü olduğudur. Filozoflar genel olarak Sofokles'in *Oedipus Kolonos'ta* adlı eserinde karamsarlığın kusursuz dışavurumunu bulduklarını savunurlar. (a.g.e. 3-4). Sophokles anılan eserinde *en güzel kader hiç doğmamış olmaktadır, buna en yakın olanı doğduktan hemen sonra ölmektedir* olarak çevrilmesi mümkün ifadeler kullanmıştır (Sophokles, 2010, 45). Kötümserler iki açıdan bu karanlık ve mutsuz edici teze ulaşmışlardır denilebilir. Onlara göre yaşam mutluluk verici nedenlerle yaşamaya değmez çünkü yaşamın kendisi mutluluktan çok çile ve işkence vermektedir. Düşünsel açıdan bakıldığında yine yaşam, yaşamaya değmeyecektir çünkü insan ahlaki, politik ve estetik fikirler açısından, yani yaşama fikir veren düşüncelerde başarılı olamayacak ve gelişim kaydedemeyecektir (Breiser, 2016:4).

Kötümserlik halinin felsefi geçmişi Antik Yunan'a dek uzanmaktadır. Antik Yunan filozofu Anaksimandros, bireysel yaşamın faniliği ve savunmasızlığından dert yanmış, bireyle toplumun amaç ve gücünün farklılığını algılamıştır. Herakleitos, zayıflığı ve kendini koruma ve içsel kuvvet nedeniyle kızgın bir melankolik olarak nitelenmiştir. Antik dönem yazarları, insan yaşamının lanetli bir şey olduğunu unutmamışlardır. Yaşamı, kötülüklerin en büyüğü olarak görmüşlerdir. Sokrates fiziksel sağlığa, ruhsal ve ahlaki sağlıktan daha az değer vermiştir. Platon'un 'Mağara Alegorisi' bile insanın Tanrının bir kuklası olduğu gerçeğini ve insanın dünyanın gerçek alımlanışını görmekten aciz olduğunu göstermektedir. Antik Yunan filozofları her ne kadar acı ve çileden şikâyet etseler de, yaşamın bunaltıcı ağırlığından kurtulmayı da düşünmüşlerdir. Horatius'un 'carpe diem'i ve sonraki yüzyıllarda Rabelais'nin 'Ne arzuluyorsan onu yap' aforizması, hayata dair geliştirilen iyimser ifadenin tezahürleridir. 19. yy.'ın hızlı gerçekleşen bilimsel ve teknolojik hamleleri, sanatçılar ve filozoflar arasında kültüre ve hayata bakışın olumludan olumsuzuza evrilmesine neden olmuştur. Günlük yaşamda bilim ve teknolojinin etkisi ve gelişimi, nesillerdir kutsal kabul edilen değerlerin acılı yitimlerine neden olmuştur. Yunanlılardan farklı olarak, bu kez kötümserlik, kolayca iyimser bir tavırla ya da çaresiz bir 'anı yaşama' düşüncesiyle bertaraf edilememiştir (Rudnick, 2000:156-158).

Kötülük problemi, 19.yy'dan önce de felsefenin gündemine gelmiş bir sorundur. Şüphesiz ki Orta Çağ'dan ve Hristiyanlıktan beri kötülük problemi filozoflar ve teologların ana sorgulama alanlarından biridir fakat bu sorun daima dini ya da teolojik biçimde ele alınmıştır. Bu bakış açısına göre 'her şeye gücü yeten, her şeyi bilen ve iyiliksever bir Tanrı varsa neden kötülük var' sorusuyla konuya yaklaşılmıştır. Orta Çağda filozof ve teologlar kötülük probleminden haberdardır ve bu soruya tatmin edici bir yanıt verdiklerini iddia etmişlerdir. Onlara göre bu dünyada her ne kadar kötülük ve çile varsa da, hayat hâlâ yaşamaya değerdir. Yine onlara göre cennetteki kurtuluş vaadi, bu dünyadaki yaşamı katlanılır kılmaktadır. Bu dünya, öbür dünya için bir sınama alanıdır ve hiçbir ruhun ne kadar acınası durumda olursa olsun intihar etmeye hakkı yoktur. Orta Çağ filozof ve teologları hiçbir zaman bu dünyada kötülüğün ve çilenin olmadığını iddia etmemişlerdir, onlara göre bu unsurlar gerçek kurtuluş için geçerlidir. Tanrı inancı Orta çağın bu yanıtlarına bağlı olarak uzunca bir müddet inandırıcılığını korumuştur. Fakat Almanya'da 19.yy'ın ortalarından itibaren Tanrı inancı zayıflamaya başlamış, çökmenin eşiğine gelmiştir. Bu süreçte Tanrı inancının ölümünü kesinleştiren ve kaçınılmaz hale getiren etmenler öne çıkmıştır. Kant'ın Tanrı'nın varlığına yönelik geleneksel kanıtlara eleştirel yaklaşımı, içgüdüsel olanın akıl açısından zayıflığını göstermiştir. Strauss, Bauer ve Baer'in İncil'in kutsallığına duyulan güveni baltalayan eleştirileri, Vogt, Moleschott ve Büchner'in dünyaya, insanın kaynağına/kökenine ve ruhun tinsel yapısına getirdikleri materyalist eleştiri, Feuerbach'ın dini insani güçlerin bir uhrevi olana aktarımı olarak açıklayan antropolojisi bu etmenlerin başında gelir. 1850'lerde gerçekleşen bu düşünsel yaklaşımların ardından 1860'lar Tanrı inancı açısından daha büyük problemler doğurmuştur. Bu on yıllık süreçte Darwinizm Almanya'da tanınır olmuş ve kısa bir zaman sonra resmi bilim haline gelmiştir. Türlerin kaynağını doğaya dönük bir açıdan ele alan Darwinizm, Tanrı inancının son sığınağını da yok etmiştir. Tüm bu nedenlerle 19.yy'ın sonları Tanrı inancının ölümüne mahkûm edildiği bir dönemdir. Nietzsche 1880'lerde Tanrı'nın ölümünü dile getirdiğinde, aslında uzunca bir süredir gerçekleşmekte olan bir eyleme dikkatleri çekmekten öte bir şey yapmamıştır (a.g.e. 5-7).

Antik Yunan'dan itibaren tartışılan kötülük problemini tekrar keşfeden ve felsefesinin merkezine koyan kişi Arthur Schopenhauer'dir. Arthur Schopenhauer kötümserliği kişisel bir tutumdan metafiziğe ve dünya görüşüne dönüştüren, kötümserliği sistemli bir felsefe haline getiren kişidir. Schopenhauer tek başına kalmış bir kötümser filozof olmamakla birlikte, ondan sonra gelen tüm filozoflar doğrudan ya da dolaylı olarak Schopenhauer'in mirasçısıdır. Schopenhauer kötümserliğin 19. yy.'daki ruhani lideridir (a.g.e.13).

Schopenhauer bu probleme varoluş muamması(das Rätsel des Dasein) adını vermiştir. Onun bu muammasını anlayabilmek için, kavrama yüklediği pratik ve etik öneme değinmek gerekir. Varoluşun radikal rastlantısallığı, dünyanın rastlantısallığından daha önemlidir. Ona göre biz içinde bulunduğumuz dünyada yaşamayı istediyssek, var olmamayı da seçebilir, intiharla yaşamımızı sonlandırabiliriz. Varoluş muamması, dünyadaki kötülük ve çilelere karşı karşıya yaşamamızla açıklanır. Dünyada pek çok kötülük, pek çok zorluk vardır ve var olmamış olmak daha iyi görünmektedir. Bu ikilik şu soruyu doğurur: varoluşun değeri nedir, hayat yaşamaya değer mi değmez mi? Schopenhauer'in varoluş muamması, 'Hamlet sorusu' olarak adlandırabileceğimiz 'olmak ya da olmamak'la açıklanabilir. Bu soru Schopenhauer'e göre dünyada kötülüğün varlığı ve çilenin kaçınılmazlığı gibi iki temel gerçek üzerinden ortaya çıkmıştır. Schopenhauer, insanın varoluşuyla ilgili soru ve yanıt denemelerine farklı bir pencereden bakmıştır. Ona göre ne bir Tanrı, ne de insanın yaradılış ya da varoluşunun arkasında bir plan ya da amaç vardır. Buna göre Schopenhauer yaşamın değerini sorguladığında, bu sorgulamayı seküler ve ateist bir çıkış noktasından başlatır. Ona göre artık tüm bu çilelere, kötülüğe rağmen bir lütuf veya arınma yoktur. Eğer çilelerden insanları kurtaracak bir Tanrı yoksa ve iyiliğin kötülük karşısında galip gelmesini sağlayacak bir Tanrı yoksa, varoluş problemi yeni bir biçim kazanır. 'Mutluluktan çok çile, iyilikten çok kötülük varsa ve bunların karşılığında bir ödül ya da arınma söz

konusu değilse hayat gerçekten yaşamaya değer mi?’ sorusu kaçınılmaz olarak gündeme gelir. Schopenhauer’e göre kötülüğün varlığı en büyük muammadır. Fakat bu muammanın nedeni kötülüğün Tanrı’nın varlığını şüpheli hale getirmesi değil, varoluşun kendisi şüpheli duruma sokmasıdır. Schopenhauer’e göre varoluş Tanrı tarafından yaratılmadıysa da, kötülük ve çile varoluşun en önemli lekeleridir. Schopenhauer felsefesinde en yüksek iyinin ne olduğu, insanlık için en iyi yaşamın ne olduğu, insanın yaşamında iyiyi elde edemeyeceği, tutkunun doğasının ne olduğu, aşk, iş, sanat gibi yaşam tatlarının insanı kurtarıp kurtarmadığı ve insan yaşamında, yaşamı değerli kılan ve çile ve kötülüğe direnmeyi sağlayan değerler var mı gibi sorular vardır (a.g.e. 16-18).

Schopenhauer’e göre dünyanın kendisi kötüdür. Buna bağlı olarak da dünyanın her köşesinde acı ve umutsuzluğun hüküm sürmesi söz konusudur. Dünyanın kötülüğünün ve dünyaya acı ve umutsuzluğun egemen oluşunun anlaşılmasının önündeki engel Schopenhauer’e göre teologların çabası ve modern dönemin iyimserliğidir. Teologlar dünya ve insan hayatının anlamını iyi olduğuna inandıkları bir plan ya da amaca bağlamışlardır. Gerçekte yapabildikleriyse insanların ruh dünyalarına iyi temenniler yerleştirebilmekten ibarettir. İyimser filozoflarsa, insan yaşamını devam ettirme eğiliminin dışında, yaşamın nihai bir amacı, bir anlamı, peşinden koşulmaya değer bir tarafı olduğunu iddia ederler. Schopenhauer’e göre ise içinde yaşadığımız dünya bu iddiaları destekleyecek hiçbir kanıt sunmaz. İyimser filozofların dünyada hakiki ve pozitif iyiler olduğunu, bunların kötülere ve kötülüğe baskın çıktığını iddia etmeleri temeli olmayan bir yaklaşımdır. Schopenhauer’in felsefesinde tam ve mutlak itki yalnızca arzu ya da iradenin eksiksiz bir biçimde doyurulmasından oluşur, oysa arzu da zamanın kendisi gibi sonsuz ve sınırsız olup, hiçbir şekilde doyurulamaz. Schopenhauer’e göre tam anlamıyla tatmin olmuş bir irade tasavvurunda elde edilebilecek şey, sadece bütün arzuların yatışmış olduğu, en küçük bir çabayla dahi ilişkisi olmayan mutlak bir faaliyetsizlik halidir. Schopenhauer modern insanın büyük bir yanılsamayla sadece şeylerin hakiki doğasıyla ilgili gerçekleri saklamakla kalmayıp, kendisini de gizlediği inancındadır. Schopenhauer’e göre, varoluşumuz düzen ve amaçtan yoksun bulunan dünyanın temelindeki kör bir güç olarak iradenin yaşam isteğinin, onun insan şeklinde nesnelleşmesinin bir sonucudur. Acı ve mutsuzluk, iradenin nesnelleşmesinin kaçınılmaz bir neticesi olmak durumundadır. İki acıklı insani hal, arzu, istek veya ihtiyaç ile sıkıntı ya da tatminsizlik arasında sıkışıp kalan veya salınıp duran bireyin acı ve mutsuzluğu, düşünce işe karışıp, bilgi de arttıkça daha yoğun hale gelir. İnsan çektiği acı ve mutsuzluğun bilincine vardığı ölçüde daha çok acı çekmeye başlar. Onun acıları ve mutsuzluğu, yine hayvandan farklı olarak, ihtiyaç ve arzuları gelişip çeşitlendiği oranda artar, hatta o oranda pekişir. Kesin sonuçlu ya da mutlak bir tatminden söz edilemeyeceğine, şu ya da bu ölçüde bir tatmin, yeni istek ve arzuların doğuşu, yepyeni çaba ve koşuşturmaların bir başlangıcı olduğuna göre Schopenhauer, acı ve mutsuzluğun bir sonu ve ölçüsü olmadığına inanır. Böylesi bir durumda, Schopenhauer’e göre intihar çözüm olamaz. O, her yönüyle insanın içini karartan bu gibi tablodan, estetik ve etiğe dayalı bir çözüm ya da çıkış temin etmeye çalışır. İstemenin ve boş yere çabalamanın kısır döngüsünden, acı ve mutsuzluktan çıkış yolunu, sanatta ve ahlakta bulur (Cevizci, 2019:926-928).

Schopenhauer’in kötümserlik felsefesinden derin izler taşıyan Weltschmerz, çaresizlik, yenilgi ve melankoliyle açıklanan bir kavram, bireyin duygularını deneyimlemesiyle ilgili bir durumdur. Bununla birlikte yukarıda sayılan faktörlerden hiçbiri Weltschmerz’in nedenlerine katkı yapmamıştır, bu unsurlar ancak Weltschmerz’in semptomatik dışavurumlarıdır. Yapılması gereken şeyse bireyin böylesi bir ruh haline girmesine neden olan etmenleri belirlemektir. Weltschmerz’in ortaya çıkmasında ruhsal kökenli etmenler olmalıdır. Bu etmenlerin duygusal ve psikolojik temelleri olmalıdır. Birbiriyle etkileşim halinde olan bu faktörler, bireyin psiko-sosyal çevresiyle birlikte, böylesi bir duygusal tepkinin hazırlayıcısı haline gelmektedir. Weltschmerz’in duygusal dışavurumları ya bireyler arası uyarıcılarla ya da sosyolojik özne uyarıcılarıyla ortaya çıkmaktadır. Bu gibi uyarıcı odaklı durumlarda, bir ruhsal kökenli uyarıcı öncülük kazanır ve duygusal tepkilere öncülük eder, bu da Weltschmerz’i doğurur (Axelrod, 2016:9).

Freud, *Mourning and Melancholia* adlı makalesinde, melankolinin ayırt edici özelliklerini belirtmiştir. Bu makaleye göre acı verici bir keyifsizlik, dış dünyaya dönük ilginin kesilmesi, sevgi hissinin kaybı, aktivitenin kısıtlılığı, kendini suçlamaya ve kendine hakaret etmeye kadar varacak olan kendine yönelik olumlu duygularda azalma ve cezalandırılacağına yönelik bir beklenti hissine giriş melankolinin temel özellikleri olarak belirtilmiştir (Freud, 1957:244). Freud’dan çok önce de Emil Kraepelin eseri *Manic Depressive Insanity and Paranoia*’da, melankoliyi derin bir depresyon, içe kapanış ve ilgisizlik duygusu, kararsızlık, günaha aldaniş ve yaşamdan duyulan bıkkınlık olarak açıklamıştır (Kraepelin, 1921:79). Freud ve Kraepelin’in dile getirdiği tüm bu unsurlar melankolinin temsili etkileridir. Bu tepkiler, etki altındaki ya da duygusal yoğunluktaki bireyin bir obje ya da hedef kaybından, son kertede bir uyarandan kaynaklanmıştır. Gerçek ya da tasarı halindeki, bireysel ya da toplumsal temelli bu hedeften uzaklaşma, bireyi melankolinin yaşanmasına uygun hale getiren faktörlerdir (Axelrod, 2016:10-11).

Freud yukarda anılan makalesinde, melankolinin sevilen bir obje, hedefin yitimiyle de ilintili bir reaksiyon olabileceği iddiasını dile getirir (Freud, 1957:245). Freud'un düşüncesinden hareketle, obje kaybı iddiası, objenin de ötesinde açıklanabilir. Buna göre kaybedilen şeyin mutlaka bir insan ya da belirgin bir imaj olmasına gerek yoktur, kaybedilen soyut bir unsur, örneğin özgürlük, aşk veya bir amaç da olabilir (Axelrod:2016:11). Freud'a göre melankolinin, ölüm neticesinde yaşanan bir kaybın, hastalığın doğmasına neden olabilmesi, bir ilişkiye karşı beslenen sevgi ya da nefret duygusuyla hakaret, ihmal edilme ve hayal kırıklığına uğramanın da bu kaybı doğurabilmesi veya var olan belirsizliği daha da içinden çıkılmaz bir hale getirebilmesi mümkündür. Melankolide kendini gösteren unsur; kişinin kendi kendine eziyet etmesi, sadist dürtülerin tatmin edilmesi ve nesneye duyulan nefretin bireyin kendisine yönelmesidir (Freud, 1957:251).

ESER İNCELEMELERİ

Weltschmerz kavramı ve durumuna yönelik verilen bilgiler ışığında, seçilen edebi eserler incelenecektir. Çalışmada ele alınan eserlere bakıldığında Weltschmerz kavramının farklı şekillerde tezahür ettiği görülmektedir. Ayfer Tunç'un romanında Weltschmerz kavramı eserin adını oluşturmaktayken, Georges Perec'in *Uyuyan Adam* romanında Weltschmerz, kendisini apati olarak göstermiştir denilebilir. Apati kavramı pek çok araştırmacı tarafından Weltschmerz kavramıyla bağlantılı olarak açıklanmıştır. Batle ve Robledo, Weltschmerz'in apatiyi ve ruhsal depresyonu da aşan bir şekilde, gerçek yaşamla idealize edilen yaşam arasındaki karşılaştırmadan doğduğunu belirtmiştir (Batle ve Robledo, 2017:1399). Yine Bailey de, Weltschmerz'in dünyada olmaktan duyulan sıkıntı, gerçeklikle idealin karşılaştırmasından kaynaklanan apati ya da ruhsal depresyon olduğunu dile getirmiştir (Bailey, 2019:99). Apati, bireyin çevresine karşı geliştirdiği duygusuzluk, hissizlik, ilgisizlik olarak nitelendirilmesi mümkün olan bir psikolojik rahatsızlıktır (Bhatia, 2009:27). Bu açıdan düşünüldüğünde *Dünya Ağrısı* ve *Uyuyan Adam*'da Weltschmerz ve ona bağlı olarak kendisini gösteren apati durumu söz konusudur.

Apati, kökleri Antik Yunan'a dayanan bir kavramdır. Antik Yunan felsefesinde Stoacıların etik anlayışında öne çıkan apathia kavramı, insanın değiştiremeyeceği şeyler için mücadele etmemesini, akıldışı ya da akla dayanmayan unsurlardan yaşamını arındırmasını ve bunun neticesinde duygusuzluk haline ulaşabilmesini içerir. Apati geliştirebilen insan Stoacılara göre bilge insandır ve dinginlik, huzur ve mutluluğa kavuşan kişidir. Epiktetos, apati geliştiren insanın zaruri ihtiyaçları dışında isteklerini yok etmeli ve etkisiz kılmalıdır. Arzularından vazgeçen insan aklına yaklaşacaktır (Cevzici, 2019:152-154).

Ayfer Tunç'un 2014 yılında yayımlanan romanı *Dünya Ağrısı*'nda babasının hastalığı sonucu istemediği halde ondan kalan oteli işletmek durumunda kalan Mürşit'in hikâyesi anlatılmaktadır. Felsefe okumak için İstanbul'a giden fakat babasının çok kısa bir zaman sonra felç geçirmesi nedeniyle doğup büyüdüğü küçük ve sevimsiz şehre dönen Mürşit, kendisine kalan otelden ve yaşamakta olduğu hayattan hiç memnun değildir. İşlettiği otele gelen Madenci sayesinde sıkışmış hissettiği şehirdeki yaşamı bir nebze de olsa düzelmiş fakat içinde bulunduğu çevre ile hayal ettikleri arasındaki mukayese onu mutsuz bir birey haline getirmiştir.

Weltschmerz temel itibarıyla hayal edilenle yaşanan arasındaki büyük farklılıktan doğan bir duygu durumu olarak ifade edilmektedir. Mürşit de tam olarak böyle bir farklılığın mağdurudur. Üniversitede felsefe bölümünü kazanmış fakat babasının hastalığı neticesinde okulu bitirmeden şehre dönmek ve otelin işletmesini yürütmek durumunda kalmıştır. Her ne kadar ilk zamanlar babasının iyileşeceğine ve idealindeki yaşama kavuşacağını düşünse de bu mümkün olmamış, şehre hapsolmuştur (s.81). Kendi deyimiyle hayatına mecburiyetle şekil vermiştir:

Acı bir geçmiş doldu içine. Üniversiteyi kazandığını öğrendiği gün, suçluluk hissini yerini hiç iyileşmeyen, derin bir kırgınlığın aldığı tek gündü. O günden başka böyle narin bir yerinden kırıldığını hiç hatırlamıyor. Postacı felsefeye girdiğini gösteren kâğıdı getirdiğinde, babasının yüzünde beliren anlatılamaz derinlikteki hayal kırıklığıyla başlayan o sonuçsuz yolculuğun acısı hiç dinmedi (Tunç, 2018:67).

Mürşit'in şehirde ve idealinden uzak olan yaşamdaki tutsaklığı eserde de dile getirilmiştir:

(...) Hem atalet onun karakteriydi. Bunca yıldır gidememişti, gideceği de yoktu. Bir ömürdür öylece duruyordu, olduğu yerde durup buharlaşarak yok olmayı bekliyordu (Tunç, 2018:88-89).

Eserde Mürşit'in yaşadığı hoşnutsuzluk ve kendisini mahkûm hissediş şu satırlarda öne çıkmıştır:

(...) beni bu dar hayata onlar mahkûm etti. İçimdeki şeyi öldürdüler. Onlar dediği sadece karısı ve çocukları değil, onu saran her şey, ev, otel, diğer insanlar, şehir, dağlar hatta hava. (...) Hayatının tamamı, hatta varlığının öncesi bile ailesine yaptığı bir haksızlık gibi görünüyor gözüne. Böyle zamanlarda içinin ağrısına dayanamıyor (...) (Tunç, 2018: 22-23).

Mürşit'in içinde bulunduğu şartlardan duyduğu hoşnutsuzluk eserde sürekli olarak kendisini göstermektedir. Eserde yer alan:

Karanlık bir bulut gelip hayatlarının tepesine oturdu, yıllardır gitmiyor. Ama ne karısı ne çocukları görüyor bunu. Göremezler de. Çünkü bulut değil aslında, Mürşit'in bunalan, kararmış ruhunun bir yansıması (Tunç, 2018:20).

cümleleri de, Mürşit'in Weltschmerz'in tanımlarında yer aldığı şekliyle, içinde bulunduğu yaşamla, idealinde şekillendirdiği yaşam arasındaki mesafenin büyüklüğü kanıtlar niteliktedir.

Mürşit için gerçekte ideal olan arasındaki ayrımın büyüklüğü, çevresine ve özellikle ailesine karşı geliştirdiği öfkenin sebebidir. Kendisini evine ve eşine yabancı, çocuklarına karşı ilgisiz ve özellikle hastalanarak kendisini bu yaşama mecbur kılan babasına karşı öfkeli olarak nitelendirir (Tunç,2018:11).

Mürşit, zorunlulukları nedeniyle otelden, evden ve şehirden uzaklaşmamaktadır. Kendi ifadesiyle her sabah alıp başını gitmek niyetiyle uyanıp ancak iki yüz metre gidebilen, gecelerini puslu ve soğuk bir gökyüzünün altında, kederinden ölecek bir madenciyle rakı içerek geçiren ve kendi ölümünü hayal ederek zamanını tüketen bir adam olduğundan ve ruhunun çoktan kanser olup ölemediğinden bahsetmektedir (Tunç, 2018:23). Ona göre yaşamı sadece dağınık değil aynı zamanda amaçsızdır (28).

Weltschmerzler için asıl dönüm noktası değiştiremeyeceğini anladığı unsurlar üzerinden hüznü duymamak ve kabulleniş yaşamaktır. Stoa felsefesinde de kastedilen bir duygu durumu olan bu kabulleniş, Mürşit için aslında apatik bir tavra doğru evrilmenin yollarını açmıştır. Eserde bu durumu şu şekilde belirtilmiştir: *Bir gün ansızın yazgısının bu şehri çevreleyen dağların arasında sonunu beklemek olduğunu anladı, anlayınca da her şeye boşverdi* (Tunç,2018:34).

Stoacıların mutluluğa erişme yolu olarak öne sürdükleri apatik durum, Mürşit için yaşadığı dünyadan kaynaklanan bir hissizliğe ve yabancılaşmaya yerine bırakmıştır:

Garip bir şey oldu, mutluluğa ve sevince dair zaten pek kuvvetli olmayan duygularımı kaybetti birden. Kendini gezegenin dışına düşmüş, kaybolmuş gibi hissetti. Sanki evine çok uzaktan, dünyanın dışında bir yerden bakıyordu; bu aşırı sevinci, tuhaf heyecanı anlayamıyordu. Mutluluğu yaşama yeteneği olmayan, insan formunda bir yabancı madde olduğunu düşündü o an. Buruşturulmuş bir kâğıt, kurumuş bir odun parçası, paslanmış işlemeyen bir motor gibi bir şey, böyle ruhsuz, hissiz, hareketsiz (Tunç, 2018:34-35).

Mürşit'in Weltschmerz'den doğan eylemsizliği, eserde çokça işlenmiştir. Yaşamı, aralarındaki mesafe iki yüz metre olan ev ve otel arasında geçen Mürşit, nadiren meyhaneye ya da restorana gitmektedir. Bulduğu şehrin dışına çıkmaz, otelin çevresindeki esnafla sohbet etmez ve yaşamının büyük bir bölümünü hiçbir şey yapmadan geçirir:

Mürşit için otuz küsur yıldır her gün, hiçbir şey olmadan, hiçbir şey yapmadan geçiyor. Bazen hayatımı altüst eden şeyler oluyor ama çoğunlukla bir şey olmuyor. Düşünüyorum, suçluluk hissinin dışında omuzlarını ezen şey doğuştan ataleti, yıllardır hiçbir şey yapmadan öylece oturmanın yorgunluğu (Tunç, 2018:52).

Mürşit'in içinde bulunduğu dünyayla, idealinde yarattığı dünya arasındaki farklılık onun dünya ağrısı çekmesine neden olmuştur. İçinde bulunduğu dünyanın en önemli kuşatıcısı olan şehir, onun için çocukluğunda yaptığı bir eylemin mekânı olduğu için ayrıca geride bırakılmalıdır. Şehre geri dönmek zorunda kalmasından sonra, hafızasının derinlerine attığı o anı, yeniden yüzeye çıkmış ve onun dünya ağrısı çekmesinin nedenlerinden biri haline gelmiştir. Weltschmerz, çalışmanın ilk bölümlerinde de değinildiği gibi, genel olarak bir etmeden dolayı oluşmaktadır. Mürşit, böyle bir anının varlığını kitabın henüz başlarında dışı vurmuştur:

Yıllar önce unuttuğu bir sebebi vardı aslında, bu ağrıya hafızasının dehlizlerine gömdüğü günahının neden olduğunu belli belirsiz hissediyordu; ama kırk yıldır hatırlamamak için elinden geleni yapıyordu, sızlayan içini kurcalamıyordu, kurcalarsa ruhundaki çıban patlayacak, zaten zor dayandığı dünya tümünden irine batacak (Tunç, 2018:63).

Mürşit'in içindeki dünya ağrısını körükleyen, oluşmasına neden olan şey eserin sonunda ortaya çıkmıştır. Mürşit, otelde çalışmak istemediğini ifade etmesi nedeniyle babası tarafından otele girişinin yasaklandığı bir gün, kendi oğluna tecavüz ettiği iddia edilen bir hamala karşı gerçekleştirilen linçe katılmış ve bu esnada, hamalın gözüne sivri bir taş atarak adamın kör olmasına sebep olmuştur (Tunç,2018:311-315).

Mürşit, tipik bir Weltschmerzler olarak yaşamın anlamını sorgulamak yerine yaşamın bir amacı olmadığı görüşünü savunmaktadır. Schopenhauer'in de görüşlerinde ifade ettiği şekliyle amaçsız olan bu dünyada,

Mürşit'e göre yaşamının nedenini bireyin kendisi uydurmaktadır ve yaşamak, 'hayat denen bu şeyi sürdürebilmek için sebep yaratmaktır' (Tunç, 2018: 105).

Mürşit, çevresiyle uyumlu olamadığı gibi, insanlarla da iletişim kurmak istememektedir. Özellikle yaşadığı şehir ve şehir esnafından oluşan dar muhit ondaki yalnızlık duygusunu daha da arttırmakta, insanlarla arasına koyduğu mesafeyi açmaktadır:

(...) Mürşit onun gitmesinden hoşlanmıyor aslında ama kendi giderse kalabalığa girmesi, selam vermesi, az çok konuşması, dinlemesi, alttan alması lazım. Bütün bunlar gözünde öyle büyüyor ki, ister istemez Özgür'e havale ediyor işi.

İnsana değmeden yaşanmıyor, insanoğlu insansız bir hayat bulamadı. Gerçi Avrupa'da, Amerika'da çok buldular diye düşünüyor (...) (Tunç, 2018:144).

Mürşit, içinde yaşadığı hayatın ve dünyanın kendisi için bir anlamı olmadığını, yaşamdan bir beklentisi kalmadığını pek çok kez dile getirmektedir. Eserde yer alan *benim hiçbir tarakta bezim yok, benim bu dünyada bezim de, tarağım da yok. Dünya çöküyor zaten, çekirdeğindeki cehenneme varmamıza bir adım kaldı* (s.187) ifadeleri de onun ruh halini aktarmaktadır.

Eşine ve çocuklarına karşı ilgili bir eş ve baba olamamanın mutsuzluğunu sürekli içinde taşıyan Mürşit'in ağzından kendi sorununun ne olduğu ifade edilmiştir. Mürşit *Derdim dünya Şükran. Dünya bende ağrı yapıyor* (s.219) cümlesiyle kendi ruh halini ve mutsuzluğunu açıklamıştır. Eserin devamında Mürşit, kitapçıdan aldığı bir kitapta kendi ruh halinin tanımına rastlamıştır:

Erkut'tan aldığı kitabı cebinden çıkardı. Okumaya başladı.

İçindeki yumrunun adına rastladı birden:

Weltschmerz ya da dünya ağrısı (Tunç, 2018:226).

Eserde Mürşit, içinde bulunduğu şehrin ve daha geniş ölçekte dünyanın bizatihi kendisinin ağrı yaptığını yine dile getirmiştir: *Burada dünya ağrısını dindirecek bir yer var mı? Dünyada dünya ağrısını dindirecek bir yer var mı? Yok. Dünyanın kendisi ağrı* (Tunç, 2018:237).

Genel olarak Ayfer Tunç'un romanında hayal ettiği gibi felsefe eğitimi alamayan, doğup büyüdüğü şehirden uzaklaşamayan ve en önemlisi işlediği ilk günahı kaçamayan Mürşit'in işletmek durumunda kaldığı otelle, yürüttüğü evliliği ve sığ çevresiyle olan ilişkisi ve yaşadığı hayal kırıklığının tezahürleri aktarılmıştır. Krause'nin de belirttiği gibi eserde gerek kadın gerekse erkek tüm karakterlerin sessizliği, yaşadığı hayal kırıklıkları Weltschmerz kavramıyla açıklanabilir düzeydedir. Karakterlerin tamamı bir üst otoriteye – ki eser genelinde babaya- karşı çıkmadıkları ya da onun yüzünden hayallerine kavuşamadıkları için suskunluğa bürünmüş ve bir anlamda olumsuz mahiyette konuşma eylemi gerçekleştirmişlerdir (Krause, 2017:162-163).

Çalışma dâhilinde ele alınan bir diğer eser Fransız yazar Georges Perec'in *Uyuyan Adam* adlı romanıdır. Romanda ismi belirtilmeyen bir karakterin, çevresiyle, arkadaşlarıyla, ailesiyle ve genel olarak toplumla gündün güne ilişkisini kesmesi ve dünyaya ve yaşadığı hayata yönelik geliştirdiği umursamaz tavır işlenmiştir. Perec'in *Uyuyan Adam* adlı eseri kendisinin tabiriyle yirmili yaşlardaki deneyimlerinden hareketle oluşturulmuş, otobiyografik göndermeleri olan bir romandır (Bellos, 1990:10).

Perec'in romanında henüz yirmi beş yaşında olan karakter, Paris'te kiraladığı odasından pek çıkmayan, kendisinde sürekli olarak bitkinlik, yorgunluk hisseden bir bireydir. Weltschmerz durumunun tezahürlerinden olan bu his eserde şöyle aktarılmıştır:

Önce sadece bir tür bıkkınlık, yorgunluk; kassız ve kemiksiz olmanın, alçı çuvalları ortasında bir alçı çuvalı olmanın boğucu ve yapışkan duygusuyla, sanki çok uzun süredir, saatlerdir, sinsi, uyusukluk veren, verdiği ağrı hafif ama dayanılmaz olan bir rahatsızlığın pençesine düştüğünü birden fark etmiş gibi (Perec, 2010:13).

Perec'in romanı isminden de anlaşılacağı gibi, eylemsizlikle kendisini var eden ve yaşamının büyük bir bölümünü uyuyarak geçiren bir karaktere sahiptir. Weltschmerz'e bağlı olarak geliştiği kaynaklarda gösterilen apati, roman karakterini temel olarak niteleyen sıfattır:

Daha sonra, sınav günün geliyor ve sen kalkmıyorsun. Önceden düşünülmüş bir hareket değil bu, bir hareket de değil zaten, bir hareket yokluğu, yapmadığın bir hareket, yapmaktan kaçındığın hareketler (Perec, 2010:14).

Yine apatik bir kişilik göstergesi olarak çevresiyle iletişimine kesen, hiçbir eylemde bulunmamayı isteyen bir karakter şöyle aktarılmıştır:

Kollarını ensende birleştirip, dizlerini büküp, dar sedirinin üzerine uzanmış yatıyorsun. Tavana bakıyor, tavanda çatlaklar, kabarmalar, lekeler, süsler olduğunu keşfediyorsun. Ne kimseyi görme, ne de konuşma, düşünme, dışarı çıkma, yerinden kımıldama isteği duyuyorsun (Perec, 2010:16).

Karakter, odasında geçirdiği saatlerde, aslında neden kendisini çevresinden soyutladığını da anlatmaktadır. Eserde bireyin kendisinin önemli olduğuna yönelik kabulün yıkılmasından sonra girilen bir anlam krizinin emareleri görülmektedir:

Bir şeyler kırılıyordu, bir şeyler kırıldı. Kendini –nasıl demeli?- dayanıklı hissetmiyorsun artık: Sana bugüne kadar güç veren –öyle sanıyordun, öyle sanıyorsun-, yüreğini ısıtan şey, varoluş duygun, neredeyse önemli olduğun duygusu, dünyaya bağlanma, dünyada kalma duygusu eksikliğini hissettirmeye başlıyor (Perec, 2010: 16).

Karakter, Weltschmerz'in temel nedenini teşkil eden gerçeklikle ideal arasındaki sıkışmışlığında, önemli olduğuna inancını yitirmiş ve bu nedenle arzularından uzaklaşarak aklına yaklaşılmaya gayret etmiştir denilebilir. Odasındaki hareketsizliğini arzularını dizginlemek olarak görmek mümkündür: *yemeden, okumadan, neredeyse kımıldamadan odanda kalıyorsun* (Perec, 2010:17).

Perec'in roman karakteri de tıpkı Mürşit gibi harekete geçmeyi, yaşamını değiştirmeyi göze alamamaktadır. Mürşit gibi o da belleğinden kaçmaktadır: *yaşamının, harekete geçmenin, bir şey yapmanın pek sana göre olmadığını hissediyorsun; sadece sürüp gitmek istiyorsun, sadece bekleyişi ve unutuşu istiyorsun* (Perec, 2010:18).

Dünya Ağrısı romanında, Mürşit'i geçmişinden ve onu Weltschmerzler haline getiren anlarından uzaklaştıran unsur içkidir. Roman boyunca hemen her gece Mürşit'in unutmak için içtiği görülmektedir. Perec'in karakteri ise unutmak uyuyan ve böylelikle gerçekliğin dünyasından rüyalarına sığınan kişidir. Mürşit'in rüyaları genellikle onu huzursuz eden nitelikte olsalar da *Uyuyan Adam* için rüyalar güvenli bir sığınaktır: *açık kitabı yanına, sedirin üzerine bırakıyorsun. Uzanıyorsun. Ağırılık, uğultu, uyusukluk. Kendini koyveriyorsun. Uykuya dalıyorsun* (Perec, 2010:21). *Uyuyan Adam* romanında uykunun bu kadar çok sığımlan bir liman oluşu, Freudyen bir okumayla ana rahmine dönüş isteğini çağrıştırmaktadır. Freud'a göre uyumak, doğum öncesi fiziksel evreye dönüş niteliği taşımaktadır. İstemsizce içine atıldığımız dünyayla ilişkimizin ancak uykuyla katlanılabilir bir hal olduğu yönündeki düşünce ve ana rahmini kayıtsızlığı uykuyu bir kaçış alanı haline getirmiştir (Freud, 1971:12). *Uyuyan Adam* romanındaki karakterin eserin büyük bölümünde uyuması, böylesi bir kayıtsızlığın ve dış dünyaya katlanamayışın tezahürü olarak okunabilir.

Uyuyan adam, eserin ilerleyen sayfalarında yaşamaktan duyduğu ağrıyı ve hoşnutsuzluğu dile getirmiştir. Ona göre insan türüne ait olmak beraberinde sağır edici ve dayanılmaz bir gürültüyü de beraberinde getirmektedir:

Yaşam denen bu kazan, bu fırın, bu ızgara, bu milyarlarca uyarı, kışkırtma, tembih, coşkunluk, bu bitmek bilmeyen baskı ortamı, bu sonsuz üretme, ezme, yutma, engelleri aşma, durmadan ve yeniden baştan başlama makinesi, senin değersiz varoluşunun her gününü, her saatini yönetmek isteyen bu yumuşak dehşet (Perec, 2010: 30-31).

Uyuyan Adam romanındaki karakter, içinde bulunduğu dünyanın hayallerindeki dünyadan farklı olması nedeniyle geliştirdiği apatik durumu, toplumun kendisine dikte ettiği bütün sıfatlardan kurtuluş amacı olarak görmektedir. Eylemsizliği artık değiştiremeyeceği bir dünyada onun için yapılması gerektir:

Artık hiçbir şey istememek. Bekleyecek bir şey kalmayana kadar beklemek. Avare dolaşmak, uyumak. Kalabalıkların, sokakların seni sürüklemesine seyirci kalmak. (...) Zaman kaybetmek. Tüm tasarımlardan, sabırsızlıktan kurtulmak. Arzulamayan, gücenmeyen, isyan etmeyen biri olmak.

Önünde, zamanlar boyunca, kıpırtısız, bunalımsız, kargaşasız bir yaşam olacak: ne bir pürüz, ne bir dengesizlik. Dakikadan dakikaya, saatten saate, günden güne, mevsimden mevsime, hiç bitmeyecek olan bir şey başlayacak: bitkisel yaşamın, iptal edilmiş yaşamın (Perec, 2010:37).

Alıntıda Perec'in karakterinin arzularından, sitemlerden ve isyanlardan uzaklaşması, Stoacıların da belirttiği tüm akıldışı unsurlardan uzaklaşmak demektir. Karakter duygularından uzaklaşıp gerçekliği kabul ederek apatik bir tavır içine girmiştir. Karakterin gerçeklerle yüzleştikten sonra umut etmeyi, girişimde bulunmayı, başarmayı, direktmeyi unutmaması (s.40) gerektiğine dair vurgusu da bu tavrın devamıdır.

Weltschmerz'in emarelerinden biri de insanlarla iletişimi azaltmak, insanlardan uzaklaşma dürtüsü duymaktır. Mürşit'in 'insansız bir hayat' diyerek anlattığı tasarımı *Uyuyan Adam*'ın kahramanı kendi tercihleriyle geçerli kılmıştır:

(...) Dokunulmaz biri olarak, giysilerinin ağırbaşlı yıpranmışlığı, adımlarının yansızlığı tarafından korunarak sokaklarda geziniyorsun. Öğrenilmiş hareketleri yapıyorsun sadece. Ancak gerekli olan sözcükleri sarfediyorsun. (...) Parayı ödüyor, cebine koyuyor ve yerine geçerek yiyip içmeye koyluyorsun. (...) Lütfen, günaydın, teşekkür ederim, hoşçakalın demiyorsun hiç. Özür dilemiyorsun. Yolunu sormuyorsun (Perec, 2010:59).

Uyuyan Adam, hareketleri ve seçimleriyle kendisini tamamen dünyanın dışına konumlandırmıştır. Eserde geçtiği şekliyle o dünyanın adsız efendisidir, tarih onu etkilemeyecek, yağmuru bile hissetmeyecek, gecenin gelişini bile görmeyecektir (Perec, 2010:66).

Eserin sonunda roman kahramanı, yaşamın yok olmasını isteyecek kadar çevresine yabancılaşacaktır:

Artık sığınağın kalmadı. Korkuyorsun; yağmurun, saatlerin, araba selinin, yaşamın, insanların, dünyanın, her şeyin durmasını bekliyorsun; her şeyin yıkılmasını bekliyorsun (...) (Perec, 2010:91).

Görüldüğü üzere her iki eserde de dünyayla iletişimi bozulan, idealleriyle ya da yaşamak istedikleri hayatla gerçeklikleri arasındaki mesafenin her gün açıldığı iki karakterin yaşantıları aktarılmıştır.

SONUÇ

Sonuç olarak Ayfer Tunç'un romanına bakıldığında yazarın cumhuriyet tarihindeki önemli olaylara da göndermeler yaparak, ülkenin içinde bulunduğu durumu yansıtan bir bakış açısı oluşturmaya çalıştığı söylenebilir. İstanbul'da felsefe okumak isteyen taşra gencinin, tekrar zorunlu taşraya dönüşü ve kabuğunu kıramaması onda bir dünya ağrısına yol açmıştır. Hayallerine kavuşamamanın verdiği ağrının, babasına duyduğu kinle ve elbette küçük bir çocukken aktörü olduğu linçle de doğrudan ilintisi vardır. Yaşadığı dünya ağrısı, onda iletişimsizlik, umursamazlık ve yabancılaşma yaratmış; ailesinden işine kadar çevresindeki pek çok unsurla olan alakasını yok etmiştir. Eser, Tunç'un poetikasına uygun bir şekilde toplumsal ve siyasal izleklerle birlikte, bir Anadolu şehrinin sıkıntısını sunmuştur. Tanpınar'ın tabiriyle kendinden başka bir şeyle meşgul olma fırsatını vermeyen Türkiye'de, kendisini gerçekleştirememiş bir zoraki otel işletmecisinin yakalandığı onulmaz ağrı anlatılmıştır.

Perec'in eserinde ise henüz yirmi beş yaşındaki isimsiz karakterin, aslında düşündüğü kadar önemli olmayışını anlamasıyla başlayan bir apati durumu söz konusudur. Hayalinde kendisini konumlandığı önemli kişilik, günden güne örselenmiş ve buna bağlı olarak insanlarla ve olaylarla ilişkisini sınırlandırmasıyla birlikte iletişime kapalı bir karaktere evrilmiştir. Onun için yapılması gereken tıpkı Mürşit'te olduğu gibi gerçekliklerden sakınmak için uykuya ya da uzun yürüyüşlere çıkmaktır. Mürşit için içki gerçekliğin yumuşatılması, katlanılabilir hale getirilmesinin koşuluysen, *Uyuyan Adam* romanında odasına sığınıp, uzun yürüyüşlerle insandan uzaklaşan bireyin hikâyesi vardır.

Almancada ortaya çıkan ama pek çok insan için geçerli olan Weltschmerz, eserlerde Paris'te yaşayan bir gencin ve Anadolu'nun ismi verilmeyen bir şehrinde yaşayan orta yaşlı bir adamın ruh halini yansıtmaları açısından en önemli temaların başında gelmektedir. Her iki karakter de hayal kırıklığı ve melankoli içinde, onlardan beklenildiği gibi yaşamayan bir kimliğe bürünmüşlerdir. Mürşit eser boyunca eşinin ve çocuklarının beklentilerini karşılayamadığını bildiğini aktarırken, onların beklediği rolü oynayamayacağını da bilir. *Uyuyan Adam*'da karakter arkadaşlarının kendisini ziyarete gelmelerini istemez, geldiklerinde onlara kapıyı açmaz çünkü artık o da eskisi gibi olamayacağını, aklı sayesinde gerçeğini gördüğünü düşünmektedir.

KAYNAKÇA

Axelrod, M. (2016). *Poetics of Prose Literary Essays from Lermontov to Calvino*, Palgrave Macmillan, Switzerland.

Bailey, C. (2019). "Praxis makes Perfect?", *BJPsych Bulletin*, Vol:43: 99-100.

Batle, J. ve Robledo, M. A. (2018). "Systemic Crisis, Weltschmerz and Tourism: Meaning without Incense During Vacations", *Current Issues in Tourism*, 21(12): 1386-1405.

Beiser, F. C. (2016). *Weltschmerz Pessimism in German Philosophy 1860-1900*, Oxford University Press, United Kingdom.

Bellos, D. (1993). *Georges Perec A Life in Words*, Harvill, London.

Bhatia, M.S.(2009). *Dictionary of Psychology and Allied Sciences*, New Age International Limited, New Delhi.

Braun, W. A. (1905). *Types of Weltschmerz in German Poetry*, Macmillan, New York.

- Cevizci, A. (2019). *Felsefe Tarihi*, Say Yayınları, Ankara.
- Cowen, R. C. (1967). “Grabbe’s Don Juan and Faust and Büchner’s Dantons Tod: Epicureanism and Weltschmerz” *PMLA*, 82(5):342-351.
- Freud, S. (1957). *The Complete Psychological Works* Vol. XIV (trans. J. Strachey). The Hogarth Press, London.
- Freud, S. (1971). *A General Introduction to Psychoanalysis* (çev. Joan Riviere), Pocket, New York.
- Furst, L. (1969). *Romanticism in Perspective*, Macmillan, London.
- Kraepelin, E. (1921). *Manic Depressive Insanity and Paranoia* (trans. R. Mary Barclay), (edt. George M. Robertson). E.S. Livingston, Edinburgh.
- Krause, M. (2017). “The Screaming Silence of Female Characters in Ayfer Tunç’s Dünya Ağrısı”. *Monograf Edebiyat Eleştirisi Dergisi*, 7: 159-178.
- Koopmann, H. (1970). *Das junge Deutschland: Analyse seines Selbstverständnisses*, J.B. Metzler, Stuttgart.
- Miller, C. V. (1979). “Weltschmerz in the Writings of Carl Bleibtreu and Hermann Conradi” *Indiana University Department of Germanic Languages Doctor of Philosophy Dissertation*.
- Perec, G. (2010). *Uyuyan Adam* (çev. Sosi Dolanoğlu), Metis Yayınları, İstanbul.
- Rose, W. (1978). *From Goethe to Byron: The Development of Weltschmerz in German Literature*, Routledge, London.
- Rudnick, H. H. (2000). “Weltschmerz or the Pain of Living” (içinde) *Analecta Husserliana The Yearbook of Phenomenological Research Life Creative Mimesis of Emotion From Sorrow to Elation: Elegiac Virtuosity in Literature* (edt. Anna-Teresa Tymieniecka). Volume LXII, ss.155-166.
- Sickendiek, B. M. (2018). “Weltschmerz” (içinde) *Faust Handbuch Konstellationen-Diskurse-Medien* (edt. Carsten Rohde, Thorsten Valk ve Mathias Mayer), ss. 254-261, J.B. Metzler Verlag, Stuttgart.
- Sofokles (2010). *Oidipus Kolonos’ta – Trakhisli Kadınlar* (çev. Furkan Akderin), Mitos Boyut, İstanbul.
- Tunç, A. (2018). *Dünya Ağrısı*, Can Yayınları, İstanbul.